

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 19ης Σεπτεμβρίου 2002 *

Στην υπόθεση C-336/00,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Oberster Gerichtshof (Αυστρία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Republik Österreich

και

Martin Huber,

η έκδοση προδικαστικής απόφασης ως προς το κύρος και την ερμηνεία του κανονισμού (ΕΟΚ) 2078/92 του Συμβουλίου, της 30ής Ιουνίου 1992, σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου (ΕΕ L 215, σ. 85), όπως τροποποιήθηκε με την Πράξη περί των όρων προσχωρήσεως της Δημοκρατίας της Αυστρίας, της Δημοκρατίας της Φινλανδίας και του Βασιλείου της Σουηδίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και περί των προσαρμογών των ιδρυτικών συνθηκών της Ένωσης (ΕΕ 1994, C 241, σ. 21, και ΕΕ 1995, L 1, σ. 1),

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους P. Jann, πρόεδρο τμήματος, D. A. O. Edward, A. La Pergola, M. Wathelet (εισηγητή) και C. W. A. Timmermans, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: S. Alber
γραμματέας: M.-F. Contet, υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- η Republik Österreich, εκπροσωπούμενη από τον U. Weiler,
- ο M. Huber, εκπροσωπούμενος από τον A. Klauser, Rechtsanwalt,
- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον H. Dossi,
- το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, εκπροσωπούμενο από τους J.-P. Hix και F. P. Ruggeri Laderchi,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους G. Braun και G. Berscheid,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Republik Österreich, εκπροσωπούμενης από τον U. Weiler, του M. Huber, εκπροσωπούμενου από τον B. Girsch, Rechtsanwalt, της Αυστριακής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από την C. Pesendorfer, του Συμβουλίου, εκπροσωπούμενου από τους J.-P. Hix και F. P. Ruggeri Laderchi, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τους G. Braun και G. Berscheid, κατά τη συνεδρίαση της 24ης Ιανουαρίου 2002,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 14ης Μαρτίου 2002,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με διάταξη της 26ης Ιανουαρίου 2000, που περιήλθε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 14 Σεπτεμβρίου 2000, το Oberster Gerichtshof υπέβαλε στο Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, έξι προδικαστικά ερωτήματα ως προς το κύρος και την ερμηνεία του κανονισμού (ΕΟΚ) 2078/92 του Συμβουλίου, της 30ής Ιουνίου 1992, σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου (ΕΕ L 215, σ. 85), όπως τροποποιήθηκε με την Πράξη περί των όρων προσχωρήσεως της Δημοκρατίας της Αυστρίας, της Δημοκρατίας της Φινλανδίας και του Βασιλείου της Σουηδίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και περί των προσαρμογών των ιδρυτικών συνθηκών της Ένωσης (ΕΕ 1994, C 241, σ. 21, και ΕΕ 1995, L 1, σ. 1, στο εξής: κανονισμός 2078/92).

- 2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκλυψαν κατά την εκδίκαση διαφοράς μεταξύ της Republik Österreich (Αυστριακού Δημοσίου) και του M. Huber, κατόχου γεωργικής εκμεταλλεύσεως, σχετικά με αξίωση επιστροφής ενισχύσεων που του είχαν χορηγήσει οι αυστριακές αρχές κατ' εφαρμογή του κανονισμού 2078/92.

Νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική ρύθμιση

- 3 Ο κανονισμός 2078/92, του οποίου τη νομική βάση αποτελούσαν το άρθρο 42 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 36 ΕΚ) και το άρθρο 43 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 37 ΕΚ) και ο οποίος καταργήθηκε την 1η Ιανουαρίου 2000 με το άρθρο 55, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 1257/1999 του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1999, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και για την τροποποίηση και κατάργηση ορισμένων κανονισμών (ΕΕ L 160, σ. 80), θέσπισε ορισμένα μέτρα που είχαν, κατά το άρθρο 1, πρώτο εδάφιο, τους εξής στόχους:

«[...]»

- να πλαισιωθούν οι αλλαγές που προβλέπονται στον τομέα των κοινών οργανώσεων αγορών,

- να υποβοηθηθεί η επίτευξη των στόχων των κοινοτικών πολιτικών στο γεωργικό τομέα και στον τομέα του περιβάλλοντος,
- να εξασφαλιστεί στους γεωργούς εύλογο εισόδημα».

- 4 Ειδικότερα, το Συμβούλιο επιδίωκε να προωθήσει την εφαρμογή λιγότερο ρυπογόνων και λιγότερο εντατικών μεθόδων παραγωγής και να βελτιώσει την ισορροπία των αγορών (βλ. την πρώτη, τη δεύτερη, την πέμπτη, την έκτη και τη δωδέκατη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 2078/92).
- 5 Προς τούτο ο κανονισμός 2078/92 θέσπισε, σύμφωνα με το άρθρο 1, «κοινοτικό καθεστώς ενισχύσεων που συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ), τμήμα Εγγυήσεων».
- 6 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 2078/92 προέβλεπε τα εξής:

«Υπό την προϋπόθεση ότι θα έχει θετικές συνέπειες για το περιβάλλον και το φυσικό χώρο, το καθεστώς μπορεί να περιλαμβάνει την παροχή ενισχύσεων στους κατόχους γεωργικών εκμεταλλεύσεων οι οποίοι αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

- α) να μειώσουν σημαντικά τη χρησιμοποίηση λιπασμάτων ή/και φυτοφαρμάκων ή να συνεχίσουν τη μείωση που ήδη ανέλαβαν στο παρελθόν ή να εφαρμόσουν ή να διατηρήσουν μεθόδους βιολογικής καλλιέργειας·

[...]

- 7 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 2078/92 προέβλεπε ότι τα κράτη μέλη έπρεπε να θέσουν σε εφαρμογή το καθεστώς ενισχύσεων που αναφερόταν στο άρθρο 2 «με τη βοήθεια πολυετών προγραμμάτων κατά ζώνες» για να επιτύχουν τους διακηρυσσόμενους με το άρθρο 1 στόχους. Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 3, στοιχεία δ' και στ', του ίδιου κανονισμού, τα καταρτιζόμενα για ελάχιστη διάρκεια πέντε ετών προγράμματα έπρεπε να περιλαμβάνουν «τους όρους χορήγησης των ενισχύσεων, αφού ληφθούν υπόψη τα υπάρχοντα προβλήματα» και «τα μέτρα που έχουν ληφθεί για τη σωστή ενημέρωση των γεωργικών και αγροτικών φορέων».
- 8 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, του ίδιου κανονισμού προέβλεπε τα εξής:

«Μια ετήσια προμολότηση ανά εκτάριο ή ανά αποσυρόμενη μονάδα ζωικού κεφαλαίου χορηγείται στους κατόχους γεωργικών εκμεταλλεύσεων οι οποίοι αναλαμβάνουν για διάρκεια τουλάχιστον πέντε ετών μία ή περισσότερες από τις δεσμεύσεις που προβλέπονται στο άρθρο 2, σύμφωνα με το πρόγραμμα που εφαρμόζεται στην εξεταζόμενη ζώνη. [...]»

- 9 Το άρθρο 4, παράγραφος 2, καθόριζε το μέγιστο επιλέξιμο ποσό προμολότησεως, ενώ τα κράτη μέλη όφειλαν, κατά το άρθρο 5, παράγραφος 1, του ίδιου κανονισμού, να καθορίσουν, προς επίτευξη των στόχων του κανονισμού:

«α) τους όρους χορήγησης της ενίσχυσης,

β) το ποσό των ενισχύσεων ανάλογα με τη δέσμευση που ανέλαβε ο δικαιούχος, με τις απώλειες εισοδήματος και με το βαθμό κατά τον οποίο το μέτρο αυτό αποτελεί κίνητρο,

- γ) τους όρους με τους οποίους η ενίσχυση για τη συντήρηση των εγκαταλελειμμένων εκτάσεων που αναφέρονται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο ε', μπορεί να χορηγείται και σε άτομα που δεν είναι γεωργοί, εάν δεν υπάρχουν γεωργοί,
- δ) τους όρους τους οποίους πρέπει να δεχθεί ο δικαιούχος για να είναι δυνατόν να επαληθεύεται και να ελέγχεται ότι τηρεί τις δεσμεύσεις τις οποίες έχει αναλάβει,
- ε) τους όρους με τους οποίους είναι δυνατόν να χορηγείται η ενίσχυση, σε περίπτωση που ένας κάτοχος εκμετάλλευσης δεν είναι σε θέση να αναλάβει ο ίδιος δέσμευση για την ελάχιστη απαιτούμενη διάρκεια, όσον αφορά την σχετική περίοδο.»
- 10 Κατά το άρθρο 7 του κανονισμού 2078/92, τα εθνικά προγράμματα ενισχύσεων υποβάλλονταν προς έγκριση στην Επιτροπή, η οποία εξέταζε αν είναι σύμφωνα με τον κανονισμό και καθόριζε «τον χαρακτήρα των ενεργειών που είναι δυνατόν να συγχρηματοδοτηθούν» και «το συνολικό ποσό των συγχρηματοδοτούμενων δαπανών».
- 11 Το άρθρο 10 του κανονισμού 2078/92 διευκρίνιζε ότι τα κράτη μέλη μπορούσαν να προβλέπουν συμπληρωματικά μέτρα ενισχύσεων, εφόσον τα μέτρα αυτά ήσαν σύμφωνα με τους στόχους του εν λόγω κανονισμού και με το άρθρο 92 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 87 ΕΚ) και με τα άρθρα 93 και 94 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 88 ΕΚ και 89 ΕΚ).
- 12 Εξάλλου, κατά το άρθρο 8 του κανονισμού (ΕΟΚ) 729/70 του Συμβουλίου, της 21ης Απριλίου 1970, περί χρηματοδότησεως της κοινής γεωργικής πολιτικής (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/005, σ. 93), ο οποίος καταργήθηκε με το άρθρο 16, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 1258/1999 του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1999, περί χρηματοδότησεως της κοινής γεωργικής πολιτικής (ΕΕ L 160, σ. 103), τα κράτη μέλη όφειλαν

να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου, μεταξύ άλλων, να αναζητούνται τα ποσά που καταβλήθηκαν εξαιτίας παρατυπιών ή παραλείψεων. Κατά την παράγραφο 2, πρώτο εδάφιο, του άρθρου αυτού, οι οικονομικές συνέπειες της μη επιστροφής των ποσών αυτών βάρυναν καταρχήν την Κοινότητα, εκτός αν επρόκειτο για παρατυπίες και παραλείψεις που μπορούσαν να καταλογιστούν στα διοικητικά όργανα ή σε φορείς των κρατών μελών.

Η εθνική ρύθμιση

- 13 Σε εκτέλεση του κανονισμού 2078/92, το αυστριακό ομοσπονδιακό Υπουργείο Γεωργίας και Δασών εξέδωσε «ειδική οδηγία για το αυστριακό πρόγραμμα προώθησης μεθόδων γεωργικής παραγωγής σύμφωνων με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος, την εκτατική καλλιέργεια και τη διατήρηση του φυσικού χώρου» (στο εξής: αυστριακή ειδική οδηγία). Η Επιτροπή ενέκρινε το πρόγραμμα αυτό με απόφαση της 7ης Ιουνίου 1995.
- 14 Προς δημοσιοποίηση της αυστριακής ειδικής οδηγίας δημοσιεύθηκε απλώς ανακοίνωση στην *Amtsblatt zur Wiener Zeitung*, της 1ης Δεκεμβρίου 1995, με την οποία οι ενδιαφερόμενοι πληροφορούνταν ότι μπορούσαν να συμβουλευθούν την αυστριακή ειδική οδηγία στο ομοσπονδιακό Υπουργείο Γεωργίας και Δασών.
- 15 Η αυστριακή ειδική οδηγία, η οποία περιλαμβάνει πολλά παραρτήματα, αποτελείται από ένα γενικό μέρος, το οποίο ρυθμίζει, μεταξύ άλλων, τις προϋποθέσεις χορηγήσεως που ισχύουν για όλους τους κλάδους του προγράμματος, τη διαχείριση των ενισχύσεων και την απόδοσή τους σε περίπτωση μη τηρήσεως των προϋποθέσεων χορηγήσεως, και από ένα μέρος που αφορά τις συγκεκριμένες προϋποθέσεις χορηγήσεως των ενισχύσεων.

- 16 Κατά το αυστριακό δίκαιο, οι οδηγίες όπως η αυστριακή ειδική οδηγία δεν αποτελούν γενικές και αφηρημένες διατάξεις, αλλά αποκτούν, κατά τη σύναψη σχετικής συμβάσεως, την ισχύ συμβατικών ρητρών.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 17 Στις 21 Απριλίου 1995 ο M. Huber ζήτησε ενίσχυση βάσει της αυστριακής ειδικής οδηγίας. Η ενίσχυση αυτή του χορηγήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 1995 από την Agrarmarkt Austria — ενός νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, το οποίο ιδρύθηκε από το ομοσπονδιακό Υπουργείο Γεωργίας και Δασών ως υπηρεσία διαχειρίσεως των ενισχύσεων που χορηγούνται βάσει της αυστριακής ειδικής οδηγίας — εξ ονόματος και για λογαριασμό του Αυστριακού Δημοσίου και το ύψος της ανήλθε σε 79 521 αυστριακά σελίνια (ATS). Στον λήπτη της ενισχύσεως δεν απεστάλη η αυστριακή ειδική οδηγία.
- 18 Όταν ο M. Huber έλαβε επιστολή της Agrarmarkt Austria, με την οποία του ζητούνταν να επιστρέψει την ενίσχυση που είχε λάβει, θεώρησε ότι είχε διαπράξει κάποιο σφάλμα και πρότεινε να την επιστρέψει καταβάλλοντας μηνιαίως 5 000 ATS.
- 19 Στις 13 Μαΐου 1998 η Finanzprokurator, ενεργούσα κατ' εντολή της Agrarmarkt Austria, αξίωσε από τον M. Huber να επιστρέψει εντόκως την ενίσχυση που είχε λάβει, δηλαδή να της καταβάλει ποσό 90 273 ATS.
- 20 Στη συνέχεια, το Αυστριακό Δημόσιο, εκπροσωπούμενο από τη Finanzprokurator, προσέφυγε στη δικαιοσύνη με αίτημα την απόδοση της ενισχύσεως των 79 521 ATS εντόκως από τις 12 Δεκεμβρίου 1995. Το Αυστριακό Δημόσιο βάσισε την αξίωσή του

στον ισχυρισμό ότι ο M. Huber είχε χρησιμοποιήσει, κατά παράβαση της αυστριακής ειδικής οδηγίας, ορισμένα απαγορευμένα φυτοφάρμακα, και συγκεκριμένα τα μυκητοκτόνα Eurapen, Orthophaldan, Delan και Folit. Κατά το Αυστριακό Δημόσιο, ο ίδιος ο M. Huber είχε αναγνωρίσει το βάσιμο της αξιώσεως περί αποδόσεως.

- 21 Ο M. Huber αντέκρουσε τον ανωτέρω ισχυρισμό, υποστηρίζοντας κυρίως ότι δεν είχε παραβεί την εν λόγω οδηγία, μολονότι αναγνώρισε ότι είχε χρησιμοποιήσει τα μνημονευόμενα στην προηγούμενη σκέψη προϊόντα, και ότι δεν είχε υποχρέωση αποδόσεως των καταβληθεισών ενισχύσεων. Ειδικότερα, υποστήριξε ότι οι αυστριακές αρχές, κατά τη σύναψη της συμβάσεως, τον πληροφόρησαν απλώς ότι δεν θα μπορούσε να χρησιμοποιεί παρασιτοκτόνα για την καλλιέργεια σπυροφόρων δένδρων και αμπελιών, οπότε ο ίδιος δεν είχε λόγο να μη χρησιμοποιήσει τα ανωτέρω αναφερθέντα μυκητοκτόνα.
- 22 Επιπλέον, κατά τον M. Huber, η αυστριακή ειδική οδηγία δεν ήταν συνημμένη στο έντυπο της αιτήσεως και δεν περιήλθε σε γνώση του. Ισχυρίστηκε επίσης ότι η διατύπωση της αιτήσεως αυτής ήταν ασαφής και ότι οι αυστριακές αρχές κατέβαλαν την ενίσχυση, μολονότι είχαν γνώση της χρησιμοποιήσεως των εν λόγω μυκητοκτόνων. Υπό τις συνθήκες αυτές, η συμπεριφορά για την οποία επικρίνεται ο M. Huber οφείλεται σε πλάνη στην οποία τον περιήγαγαν οι ίδιες οι εθνικές αρχές.
- 23 Το Bezirksgericht Innere Stadt Wien (Αυστρία) απέρριψε το αίτημα επιστροφής της ενισχύσεως, με το σκεπτικό ότι οι οδηγίες δεν μπορούσαν να προβληθούν κατά του M. Huber και ότι δεν υπήρχε αναγνώριση χρέους εκ μέρους του.
- 24 Το Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien (Αυστρία) δέχθηκε την έφεση που είχε ασκηθεί κατά της ανωτέρω αποφάσεως του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, δεχόμενο έναν επικουρικό λόγο εφέσεως, και ανέπεμψε την υπόθεση στο Bezirksgericht.

- 25 Το Landesgericht πάντως δεν δέχθηκε ότι υφίστατο αναγνώριση χρέους και έκρινε ότι δεν είχε αποδειχθεί επαρκώς ούτε ότι τα προϊόντα που είχε χρησιμοποιήσει ο M. Huber ανήκαν στην κατηγορία των παρασιτοκτόνων ούτε ποιο ήταν το ακριβές περιεχόμενο των εγγράφων που είχαν τεθεί στη διάθεσή του. Κατά το δικαστήριο αυτό, οι οδηγίες που είχε εκδώσει το Αυστριακό Δημόσιο δεν αποτελούσαν συστατικό μέρος της συμβάσεως, διότι δεν είχαν δημοσιοποιηθεί, πλην μιας απλής ανακοινώσεως στην *Amtsblatt zur Wiener Zeitung*. Επιπλέον, η περιγραφή των υποχρεώσεων του M. Huber δεν ήταν αρκούντως σαφής και ο M. Huber δεν μπορούσε να λάβει γνώση του προγράμματος ενισχύσεων που πρόβλεπε η αυστριακή ειδική οδηγία παρά μόνο προβαίνοντας σε δαπανηρές και δυσχερείς ενέργειες.
- 26 Το Oberster Gerichtshof, ενώπιον του οποίου την άσκηση αναίρεσεως επέτρεψε το Landesgericht (Αυστρία), διαπιστώνει εκ προοιμίου ότι η αναγνώριση χρέους δεν αποτελεί έγκυρη νομική βάση για την αναζήτηση της ενισχύσεως. Στη συνέχεια, το αιτούν δικαστήριο θέτει ορισμένα ερωτήματα ως προς το κύρος της νομικής βάσης επί της οποίας στηρίχθηκε η έκδοση του κανονισμού 2078/92, ως προς την έννοια ορισμένων διατάξεών του και ως προς τις προϋποθέσεις αναζητήσεως ενισχύσεως που καταβλήθηκε αχρεωστήτως βάσει του κανονισμού αυτού.
- 27 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Oberster Gerichtshof ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Είναι έγκυρη η έκδοση του κανονισμού 2078/92 του Συμβουλίου, της 30ής Ιουνίου 1992, σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου [...];
- 2) Καλύπτει η απόφαση περί εγκρίσεως προγράμματος κατά το άρθρο 7 του κανονισμού 2078/92 του Συμβουλίου, της 30ής Ιουνίου 1992, σχετικά με μεθό-

δους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου, και το περιεχόμενο των προγραμμάτων που υποβάλλουν τα κράτη μέλη προς έγκριση;

- 3) Μπορούν να θεωρηθούν ως αποδέκτες της εν λόγω απόφασης και οι αγρότες, οι οποίοι ζητούν τη χορήγηση ενισχύσεως σύμφωνα με το πρόγραμμα αυτό, και αρκεί η επιλεγείσα συναφώς μορφή δημοσιοποιήσεως, και ιδίως η υποχρέωση των κρατών μελών να ενημερώνουν καταλλήλως τους αγρότες, ώστε να καθίσταται δεσμευτική η απόφαση για τους αγρότες και να καθίστανται ανίσχυρες οι αντίθετες συμβάσεις περί ενισχύσεων;
- 4) Μπορεί εν προκειμένω ένας αγρότης, ανεξάρτητα από το περιεχόμενο του προγράμματος που έχει εγκρίνει η Επιτροπή κατά τον κανονισμό 2078/92, να βασιστεί στις δηλώσεις των διοικητικών οργάνων των κρατών μελών, ώστε να αποκλείεται η αναζήτηση της ενισχύσεως;
- 5) Έχουν τα κράτη μέλη, στο πλαίσιο του κανονισμού 2078/92, την ευχέρεια να εφαρμόζουν τα υπό την έννοια του κανονισμού αυτού προγράμματα είτε με μέτρα που προσοδιάζουν στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας (συμβάσεις) είτε με μορφές δράσης δημόσιας εξουσίας;
- 6) Προκειμένου να εκτιμηθεί κατά πόσον οι περιορισμοί των δυνατοτήτων αναζήτησεως των ενισχύσεων, για λόγους προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και για λόγους ασφάλειας δικαίου, είναι σύμφωνοι προς τα συμφέροντα της κοινοτικής έννομης τάξης, πρέπει να λαμβάνεται ως βάση μόνο η συγκεκριμένη μορφή δράσης ή πρέπει να εξετάζονται και οι άλλες δυνατότητες αναζήτησεως, οι οποίες συνίστανται σε άλλες μορφές δράσης και ευνοούν ιδιαίτερα τα κοινοτικά συμφέροντα;»

- 28 Με διάταξη της 18ης Απριλίου 2002, χορηγήθηκε εν μέρει στον M. Huber το ευεργέτημα πενίας.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 29 Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν ο κανονισμός 2078/92 είναι έγκυρος, μολονότι εκδόθηκε βάσει των άρθρων 42 και 43 της Συνθήκης και όχι βάσει του άρθρου 130 Σ της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρου 175 ΕΚ).
- 30 Συναφώς υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η επιλογή της νομικής βάσεως μιας κοινοτικής πράξεως πρέπει να στηρίζεται σε αντικειμενικά στοιχεία επιδεχόμενα δικαστικό έλεγχο, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται, ιδίως, ο σκοπός και το περιεχόμενο της πράξεως (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 11ης Ιουνίου 1991, C-300/89, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, τη λεγόμενη απόφαση «διοξείδιο του τιτανίου», Συλλογή 1991, σ. I-2867, σκέψη 10, και την απόφαση της 4ης Απριλίου 2000, C-269/97, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2000, σ. I-2257, σκέψη 43).
- 31 Αν από την εξέταση της κοινοτικής πράξεως αποδεικνύεται ότι αυτή επιδιώκει διττό στόχο ή ότι απαρτίζεται από δύο συνιστώσες, από τις οποίες η μία μπορεί να χαρακτηριστεί ως κύρια ή δεσπόζουσα, ενώ η άλλη είναι απλώς παρακολουθηματική, η πράξη πρέπει να στηρίζεται σε μία μόνη νομική βάση, ήτοι εκείνη η οποία απαιτείται από τον κύριο ή δεσπόζοντα στόχο ή από την κύρια ή δεσπόζουσα συνιστώσα (βλ. τις αποφάσεις της 17ης Μαρτίου 1993, C-155/91, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1993, σ. I-939, σκέψεις 19 και 21, της 23ης Φεβρουαρίου 1999,

C-42/97, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1999, σ. I-869, σκέψεις 39 και 40, και της 30ής Ιανουαρίου 2001, C-36/98, Ισπανία κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2001, σ. I-779, σκέψη 59). Κατ' εξαίρεση, αν διαπιστώνεται ότι η πράξη επιδιώκει συγχρόνως πολλούς στόχους, οι οποίοι συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους, χωρίς ο ένας να είναι δευτερεύων και έμμεσος σε σχέση με τον άλλο, η πράξη αυτή μπορεί να στηρίζεται στις αντίστοιχες διαφορετικές νομικές βάσεις (βλ. συναφώς τις προπαρατεθείσες αποφάσεις «διοξειδίο του τιτανίου», σκέψεις 13 και 17, και Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου, σκέψη 38, καθώς και τη γνωμοδότηση 2/00, της 6ης Δεκεμβρίου 2001, Συλλογή 2001, σ. I-9713, σκέψη 23).

- 32 Εν προκειμένω δεν αμφισβητείται ότι ο κανονισμός 2078/92 επιδίωκε συγχρόνως στόχους γεωργικής πολιτικής και προστασίας του περιβάλλοντος.
- 33 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, με το άρθρο 130 P της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρο 174 ΕΚ) και το άρθρο 130 Σ της Συνθήκης επιδιώκεται η απονομή στην Κοινότητα αρμοδιότητας για την ανάληψη ειδικής δράσεως στον τομέα του περιβάλλοντος, χωρίς όμως με τα άρθρα αυτά να θίγονται οι αρμοδιότητες που έχει η Κοινότητα δυνάμει άλλων διατάξεων της Συνθήκης, έστω και αν με τα σχετικά μέτρα επιδιώκεται συγχρόνως κάποιος από τους στόχους προστασίας του περιβάλλοντος (βλ. απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 1993, C-405/92, Mondiet, Συλλογή 1993, σ. I-6133, σκέψη 26). Το άρθρο 130 P, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, τρίτη περίοδος, της Συνθήκης εξάλλου, όπως η διάταξη αυτή ίσχυε πριν από την έναρξη της ισχύος της Συνθήκης του Άμστερνταμ και περιελήφθη ουσιαστικά στο άρθρο 6 ΕΚ, ορίζει συναφώς ότι οι ανάγκες στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος αποτελούν συνιστώσα των άλλων πολιτικών της Κοινότητας, πράγμα που σημαίνει ότι ένα κοινοτικό μέτρο δεν εμπίπτει στη δράση της Κοινότητας στον τομέα του περιβάλλοντος απλώς και μόνον για τον λόγο ότι κατά τη θέσπισή του έχουν ληφθεί υπόψη οι ανάγκες αυτές (βλ. συναφώς τις προπαρατεθείσες αποφάσεις «διοξειδίο του τιτανίου», σκέψη 22, και Mondiet, σκέψη 27).
- 34 Όσον αφορά το άρθρο 43 της Συνθήκης, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι αποτελεί την προσήκουσα νομική βάση για κάθε ρύθμιση που αφορά την παραγωγή και εμπορία των απαριθμούμενων στο παράρτημα II της Συνθήκης ΕΚ γεωργικών προϊόντων και συμβάλλει στην πραγματοποίηση ενός ή περισσότερων από τους στόχους της κοινής γεωργικής πολιτικής που εξαγγέλλονται στο άρθρο 39 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 33 ΕΚ) (αποφάσεις της 23ης Φεβρουαρίου 1988, 68/86, Ηνωμένο Βασίλειο κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1988, σ. 855, σκέψη 14, και της

5ης Μαΐου 1998, C-180/96, Ηνωμένο Βασίλειο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-2265, σκέψη 133, και προπαρατεθείσα απόφαση της 4ης Απριλίου 2000, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, σκέψη 47). Εξάλλου, το άρθρο 42 της Συνθήκης επιτρέπει στο Συμβούλιο να προβλέπει τη χορήγηση ενισχύσεων για την παραγωγή και την εμπορία των γεωργικών προϊόντων λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους του άρθρου 39 της Συνθήκης, παρά τις διατάξεις του κεφαλαίου της Συνθήκης του σχετικού με τους κανόνες του ανταγωνισμού.

- 35 Όπως όμως τόνισαν η Επιτροπή και το Συμβούλιο, καθώς και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 35 των προτάσεων του, από τις αιτιολογικές σκέψεις και από το άρθρο 1 του κανονισμού 2078/92 προκύπτει ότι ο κύριος σκοπός των μέτρων στηρίξεως που προβλέπει ο κανονισμός αυτός συνίστατο στη ρύθμιση της παραγωγής των γεωργικών προϊόντων υπό την έννοια του παραρτήματος II της Συνθήκης, προκειμένου να διευκολυνθεί το πέρασμα από τις μεθόδους εντατικής παραγωγής σε μεθόδους εκτατικότερης παραγωγής και καλύτερης ποιότητας, ενώ οι ενδεχόμενες αρνητικές οικονομικές συνέπειες για τους κατόχους γεωργικών εκμεταλλεύσεων μπορούν να αντισταθμίζονται με τη χορήγηση ενισχύσεων.
- 36 Το γεγονός ότι ο κανονισμός 2078/92 ευνοούσε ενδεχομένως μορφές παραγωγής που να σέβονται περισσότερο το περιβάλλον, πράγμα που αποτελεί έναν υπαρκτό βέβαια, δευτερεύοντα όμως, στόχο της κοινής γεωργικής πολιτικής, δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι ως νομική βάση του εν λόγω κανονισμού έπρεπε να χρησιμοποιηθούν όχι μόνο τα άρθρα 42 και 43 της Συνθήκης, αλλά και το άρθρο 130 Σ της εν λόγω Συνθήκης.
- 37 Κατά συνέπεια, από την εξέταση του πρώτου ερωτήματος δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να θίξει το κύρος του κανονισμού 2078/92.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

- 38 Με το δεύτερο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 2078/92 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η

απόφαση περί εγκρίσεως εθνικού προγράμματος ενισχύσεων καλύπτει επίσης το περιεχόμενό του, με αποτέλεσμα το πρόγραμμα αυτό να καθίσταται, κατόπιν της εγκρίσεώς του, πράξη του κοινοτικού δικαίου.

- 39 Από το άρθρο 7, παράγραφοι 2 και 3, του κανονισμού 2078/92 προκύπτει συναφώς ότι η Επιτροπή ενέκρινε τα προγράμματα που προέβλεπε το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού, αφού προηγουμένως διαπίστωνε ότι ήσαν σύμφωνα με τον εν λόγω κανονισμό και προσδιόριζε τον χαρακτήρα των ενεργειών «που είναι δυνατόν να συγχρηματοδοτηθούν» και το συνολικό ποσό των αναγκιών για τη χρηματοδότησή τους δαπανών. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η εξέταση της Επιτροπής αφορά κατ' ανάγκη το περιεχόμενο των προγραμμάτων αυτών.
- 40 Εντούτοις, η έγκριση ενός εθνικού προγράμματος ενισχύσεων από την Επιτροπή δεν του προσδίδει σε καμία περίπτωση τη φύση πράξεως του κοινοτικού δικαίου. Υπό τις συνθήκες αυτές, σε περίπτωση που η σύμβαση για τη χορήγηση ενισχύσεως είναι ασυμβίβαστη με το πρόγραμμα που έχει εγκρίνει η Επιτροπή, στα εθνικά δικαστήρια εναπόκειται να συναγάγουν τις αναγκαίες κατά το εθνικό δίκαιο συνέπειες, λαμβάνοντας υπόψη, κατά την εφαρμογή του εθνικού αυτού δικαίου, τις εφαρμοστέες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου.
- 41 Κατά συνέπεια, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 2078/92 έχει την έννοια ότι η απόφαση της Επιτροπής με την οποία εγκρίνεται εθνικό πρόγραμμα ενισχύσεων καλύπτει επίσης το περιεχόμενό του, χωρίς όμως να προσδίδει στο πρόγραμμα αυτό τη φύση πράξεως του κοινοτικού δικαίου.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 42 Με το τρίτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσία, πρώτον, αν οι αγρότες οι οποίοι έχουν ζητήσει τη χορήγηση ενισχύσεως σύμφωνα με τον κανονισμό 2078/92 πρέπει να θεωρηθούν ως αποδέκτες της αποφάσεως της Επιτροπής με την οποία

εγκρίνεται εθνικό πρόγραμμα ενισχύσεων και στην οποία αναφέρεται το άρθρο 7, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού και, δεύτερον, αν η δημοσίευση σε ένα επίσημο δελτίο μας απλής ανακοινώσεως περι του ότι το πρόγραμμα αυτό βρίσκεται στη διάθεση του κοινού στα γραφεία του ομοσπονδιακού Υπουργείου Γεωργίας και Δασών αρκεί για να καθίσταται δεσμευτική η εν λόγω απόφαση έναντι των αγροτών και να καθίστανται ανίσχυρες οι ασυμβίβαστες με αυτήν συμβάσεις περί ενισχύσεων.

- 43 Συναφώς επιβάλλεται η διαπίστωση ότι αποδέκτης της αποφάσεως με την οποία η Επιτροπή εγκρίνει εθνικό πρόγραμμα ενισχύσεων και αναγνωρίζει επομένως ότι το πρόγραμμα αυτό είναι σύμφωνο με τον κανονισμό 2078/92, βάσει των κριτηρίων εκτιμήσεως που προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού, είναι αποκλειστικά και μόνο το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος.
- 44 Επομένως, στα εθνικά δικαστήρια εναπόκειται, σε περίπτωση αμφισβητήσεων, να κρίνουν τη νομιμότητα των ατομικών μέτρων ενισχύσεως που λαμβάνονται κατ' εφαρμογή του εθνικού προγράμματος ενισχύσεων, λαμβάνοντας υπόψη, κατά την εξέταση αυτή, τόσο το πρόγραμμα αυτό, όπως έχει εγκριθεί από την Επιτροπή, όσο και τον κανονισμό 2078/92.
- 45 Ομοίως, το ζήτημα αν η δημοσιοποίηση της αυστριακής ειδικής οδηγίας είχε ως αποτέλεσμα να μπορεί η ειδική οδηγία αυτή να αντιταχθεί έναντι των Αυστριακών κατόχων γεωργικών εκμεταλλεύσεων αποτελεί πρωτίστως ζήτημα εθνικού δικαίου.
- 46 Εντούτοις, το άρθρο 3, παράγραφος 3, στοιχείο σ', του κανονισμού 2078/92 προβλέπει γενικά, χωρίς να ρυθμίζει συγκεκριμένα τον τρόπο δημοσιοποίησεως των εθνικών προγραμμάτων ενισχύσεων, ότι τα προγράμματα αυτά πρέπει να προβλέπουν μέτρα που να διασφαλίζουν τη «σωστή ενημέρωση των γεωργικών και αγροτικών φορέων».

- 47 Συναφώς όμως δεν αποδεικνύεται ότι οι αυστριακές αρχές τήρησαν πλήρως, στην υπόθεση της κύριας δίκης, την υποχρέωσή τους να ενημερώνουν σωστά, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 3, στοιχείο στ', του κανονισμού 2078/92, τον δικαιούχο της ενισχύσεως και, ειδικότερα, ότι τον ενημέρωσαν πράγματι, κατά τη χορήγηση της ενισχύσεως, για τις διατάξεις της αυστριακής ειδικής οδηγίας ή έστω ότι έλαβαν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου οι διατάξεις αυτές να περιέλθουν σε γνώση του υπό ικανοποιητικές συνθήκες. Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εξακριβώσει το ζήτημα αυτό, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι, όταν ο Μ. Huber υπέβαλε την αίτηση, δεν είχε οριστικοποιηθεί ακόμη το εθνικό πρόγραμμα ενισχύσεων βάσει του οποίου θα χορηγούνταν οι ενισχύσεις, διότι η Επιτροπή δεν το είχε εγκρίνει.
- 48 Κατόπιν των ανωτέρω, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ο μόνος αποδέκτης της αποφάσεως με την οποία η Επιτροπή εγκρίνει εθνικό πρόγραμμα ενισχύσεων, σύμφωνα με το άρθρο 7 του κανονισμού 2078/92, είναι το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος. Στα εθνικά δικαστήρια εναπόκειται να εξακριβώνουν, βάσει του εθνικού δικαίου, αν η δημοσιοποίηση του προγράμματος αυτού είχε ως αποτέλεσμα να μπορεί το εν λόγω πρόγραμμα να αντισταχθεί έναντι των γεωργικών και αγροτικών φορέων, ελέγχοντας ιδίως αν έχει τηρηθεί η υποχρέωση σωστής ενημερώσεως, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 3, στοιχείο στ', του εν λόγω κανονισμού.

Επί του τέταρτου ερωτήματος

- 49 Με το τέταρτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν και κατά πόσον ο αγρότης που έχει λάβει ενίσχυση στο πλαίσιο εθνικού προγράμματος ενισχύσεων, υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 2078/92, μπορεί να επικαλεστεί τις αρχές της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου για να αντισταχθεί στην αναζήτηση της ενισχύσεως αυτής.
- 50 Το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει, πρώτον, ότι ο Μ. Huber υπέβαλε αίτηση για μέτρα στηρίξεως τον Απρίλιο 1995, δηλαδή πριν από την έγκριση του εθνικού

προγράμματος ενισχύσεων από την Επιτροπή τον Ιούνιο του 1995 και πριν από τη δημοσίευση συνοπτικής ανακοίνωσης σχετικά με το πρόγραμμα αυτό στην *Amtsblatt zur Wiener Zeitung* τον Δεκέμβριο του 1995, και, δεύτερον, ότι η αίτηση αυτή έγινε δεκτή ανεπιφύλακτα από τις αυστριακές αρχές.

- 51 Το Αυστριακό Δημόσιο και η Αυστριακή Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι ο M. Huber όφειλε να λάβει γνώση του εθνικού προγράμματος ενισχύσεων και των συμβατικών υποχρεώσεων του πριν από τη σύναψη της συμβάσεως. Οι ανωτέρω αναφέρονται στα «φυλλάδια οδηγιών» που διαβιβάζονται στον αγρότη που προτίθεται να υποβάλει αίτηση ενισχύσεως και περιέχουν τις αναγκαίες πληροφορίες, ιδίως όσον αφορά την ύπαρξη και το περιεχόμενο της αυστριακής ειδικής οδηγίας.
- 52 Η Αυστριακή Κυβέρνηση προσθέτει ότι το σχέδιο της αυστριακής ειδικής οδηγίας, όπως ήταν διαμορφωμένο κατά τον χρόνο της υποβολής της αιτήσεως του M. Huber, δεν διέφερε από το κείμενο που ενέκρινε τελικά η Επιτροπή.
- 53 Αντίθετα, ο M. Huber ισχυρίζεται ότι, λόγω της ανεπαρκούς δημοσιοποιήσεως του εθνικού προγράμματος ενισχύσεων, το οποίο τέθηκε απλώς στη διάθεση του κοινού στα γραφεία του αρμόδιου υπουργείου στη Βιέννη (Αυστρία), δεν θα μπορούσε να ενημερωθεί για το ακριβές περιεχόμενό του, μετά την έγκριση της αυστριακής ειδικής οδηγίας, παρά μόνον καταβάλλοντας δυσανάλογα μεγάλες προσπάθειες. Υπό τις συνθήκες αυτές, η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης απαγορεύει την αναζήτηση της ενισχύσεως, την οποία ο δικαιούχος έλαβε καλόπιστα.
- 54 Συναφώς υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 8, παράγραφος 1, του κανονισμού 729/70, τα κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν, σύμφωνα με τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις τους, τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να αναζητούν τα απολεσθέντα εξαιτίας παρατυπιών ή αμελειών ποσά. Τούτο ισχύει και για τα ποσά που έχουν καταβληθεί κατ' εφαρμογή εθνικού προγράμματος ενισχύσεων που έχει εγκριθεί από την Επιτροπή δυνάμει κανονισμού του Συμβουλίου και που συγχρηματοδοτείται από την Κοινότητα.

- 55 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει επίσης ότι οι ένδικες διαφορές σχετικά με την αναζήτηση αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών βάσει του κοινοτικού δικαίου πρέπει, ελλείψει κοινοτικών διατάξεων, να επιλύονται από τα εθνικά δικαστήρια, κατ' εφαρμογή του εθνικού τους δικαίου, με την επιφύλαξη των ορίων που επιβάλλει το κοινοτικό δίκαιο, υπό την έννοια ότι οι κανόνες που προβλέπει το εθνικό δίκαιο δεν μπορούν να καταλήγουν στο να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή εξαιρετικά δυσχερή την αναζήτηση των αχρεωστήτως καταβληθεισών ενισχύσεων και ότι η εθνική νομοθεσία πρέπει να εφαρμόζεται κατά τρόπο που να μη συνεπάγεται διακρίσεις σε σχέση με τις διαδικασίες που αποβλέπουν στην επίλυση εθνικών διαφορών του ίδιου τύπου (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 21ης Σεπτεμβρίου 1983, 205/82 έως 215/82, *Deutsche Milchkontor* κ.λπ., Συλλογή 1983, σ. 2633, σκέψη 19, της 12ης Μαΐου 1998, C-366/95, *Steff-Houlberg Export* κ.λπ., Συλλογή 1998, σ. I-2661, σκέψη 15, και της 16ης Ιουλίου 1998, C-298/96, *Oelmühle και Schmidt Söhne*, Συλλογή 1998, σ. I-4767, σκέψη 24).
- 56 Επομένως, δεν μπορεί να θεωρηθεί αντίθετο στο κοινοτικό δίκαιο το γεγονός ότι το εσωτερικό δίκαιο κράτους μέλους που ρυθμίζει την ανάκληση των διοικητικών πράξεων και την αναζήτηση των χρηματοοικονομικών παροχών που έχει καταβάλει αχρεωστήτως η δημόσια διοίκηση λαμβάνει υπόψη, παράλληλα με την αρχή της νομιμότητας, τις αρχές της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, δεδομένου ότι οι αρχές αυτές αποτελούν μέρος της κοινοτικής έννομης τάξης (βλ. συναφώς προπαρατεθείσα απόφαση *Deutsche Milchkontor* κ.λπ., σκέψη 30, και αποφάσεις της 1ης Απριλίου 1993, C-31/91 έως C-44/91, *Lageder* κ.λπ., Συλλογή 1993, σ. I-1761, σκέψη 33, και της 9ης Οκτωβρίου 2001, C-80/99 έως C-82/99, *Flemmer* κ.λπ., Συλλογή 2001, σ. I-7211, σκέψη 60).
- 57 Το συμφέρον της Κοινότητας όμως για την αναζήτηση των ενισχύσεων που έχουν καταβληθεί κατά παράβαση των προϋποθέσεων χορηγήσεώς τους πρέπει να λαμβάνεται πλήρως υπόψη κατά την εκτίμηση των αντιτιθεμένων συμφερόντων (προπαρατεθείσες αποφάσεις *Deutsche Milchkontor* κ.λπ., σκέψη 32, *Oelmühle* και *Schmidt Söhne*, σκέψη 24, και *Flemmer* κ.λπ., σκέψη 61).
- 58 Επιπλέον, από τη νομολογία προκύπτει ότι, για να είναι σε θέση ο αποδέκτης της ενισχύσεως να αντικρούσει την αξίωση αποδόσεως της ενισχύσεως, πρέπει να ήταν καλόπιστος όσον αφορά τη νομιμότητα της ενισχύσεως (βλ. συναφώς προπαρατε-

θείσα απόφαση Oelmühle και Schmidt Söhne, σκέψη 29). Συναφώς το αιτούν δικαστήριο πρέπει να εξετάσει:

- αν η αυστριακή ειδική οδηγία απαγόρευε με επαρκή σαφήνεια τη χρήση των φυτοφαρμάκων που μνημονεύονται στη σκέψη 20 της παρούσας αποφάσεως, λαμβανομένων υπόψη των παρατηρήσεων που διατύπωσε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 127 των προτάσεών του,
- αν από το έντυπο της αιτήσεως χορηγήσεως ενισχύσεως ή από το συνημμένο στο έντυπο αυτό φυλλάδιο οδηγιών προέκυπταν ειδικότερες υποχρεώσεις ως προς τη χρησιμοποίηση φυτοφαρμάκων, λαμβανομένων υπόψη των παρατηρήσεων που διατύπωσε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 121 των προτάσεών του,
- κατά πόσον η αυστριακή ειδική οδηγία ενσωματώθηκε εν όλω ή εν μέρει στη σύμβαση χορηγήσεως ενισχύσεως,
- αν το σχέδιο της αυστριακής ειδικής οδηγίας ή το τελικό κείμενό της γνωστοποιήθηκαν πράγματι στον M. Huber,
- ή, σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως, αν ο M. Huber, μη επιδιώκοντας να λάβει πλήρη γνώση του περιεχομένου της αυστριακής ειδικής οδηγίας μεταβαίνοντας στη Βιέννη, στην έδρα του ομοσπονδιακού Υπουργείου Γεωργίας και Δασών, για να συμβουλευθεί το κείμενο της οδηγίας αυτής, επέδειξε αμέλεια, την οποία δεν θα είχε επιδείξει ένας αγρότης που θα ενεργούσε με συνήθη επιμέλεια, και, ειδικότερα, αν ο εξαναγκασμός των ενδιαφερομένων αγροτών να μεταβαίνουν επί τόπου, προκειμένου να ενημερώνονται επακριβώς για την έκταση των υποχρεώσεών τους, δεν συνιστά υπερβολική επιβάρυνσή τους.

- 59 Κατόπιν των ανωτέρω, στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν απαγορεύει την εφαρμογή των αρχών της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου προκειμένου να μην αναζητηθούν οι συγχρηματοδοτηθείσες από την Κοινότητα ενισχύσεις που καταβλήθηκαν αχρεωστήτως, υπό την προϋπόθεση ότι το συμφέρον της Κοινότητας λαμβάνεται επίσης υπόψη. Προϋπόθεση για την εφαρμογή της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης είναι να έχει αποδειχθεί η καλή πίστη του λαβόντος την επίμαχη ενίσχυση.

Επί του πέμπτου και του έκτου ερωτήματος

- 60 Με το πέμπτο και το έκτο ερώτημα, τα οποία πρέπει να συνεξεταστούν, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, πρώτον, αν τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να εφαρμόζουν τα εθνικά προγράμματα ενισχύσεων, υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 2078/92, είτε με μέτρα που εμπίπτουν στο ιδιωτικό δίκαιο είτε με μορφές δράσης που προσιδιάζουν στην άσκηση δημόσιας εξουσίας και, δεύτερον, αν πρέπει, κατά την εξέταση αξιώσεως αποδόσεως ενισχύσεως που καταβλήθηκε αχρεωστήτως βάσει του ίδιου αυτού κανονισμού, να συγκρίνονται οι προϋποθέσεις τις οποίες προβλέπει το εθνικό δίκαιο για την απόδοση των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών ανάλογα με το αν τα ποσά αυτά καταβλήθηκαν κατ' εφαρμογή πράξης ιδιωτικού δικαίου ή διοικητικής πράξης.
- 61 Συναφώς, εφόσον το κοινοτικό δίκαιο, στο οποίο περιλαμβάνονται και οι γενικές του αρχές, δεν περιέχει κοινούς κανόνες, προκύπτει από πάγια νομολογία ότι η εκ μέρους των αρμόδιων εθνικών αρχών εφαρμογή κοινοτικής ρυθμίσεως πρέπει να ακολουθεί τους κανόνες περί διαδικασίας και τύπου του δικαίου του οικείου κράτους μέλους. Πάντως, όπως έχει ήδη κρίνει το Δικαστήριο, η προσφυγή στους εθνικούς κανόνες είναι δυνατή μόνον κατά το αναγκαίο για την εκτέλεση των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου μέτρο και μόνον καθόσον η εφαρμογή των εν λόγω εθνικών κανόνων δεν θίγει το πεδίο εφαρμογής και την πρακτική αποτελεσματικότητα του κοινοτικού δικαίου, στο οποίο περιλαμβάνονται και οι γενικές του αρχές (βλ., μεταξύ άλλων, την προπαρατεθείσα απόφαση *Flemmer* κ.λπ., σκέψη 55).

- 62 Δεδομένου ότι ο κανονισμός 2078/92 δεν περιέχει συναφώς κανένα κανόνα κοινής εφαρμογής, τίποτε δεν απαγορεύει καταρχήν στη Δημοκρατία της Αυστρίας να εφαρμόζει τα εθνικά προγράμματα ενισχύσεων, τα οποία προβλέπονται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού, με πράξεις ιδιωτικού δικαίου, όπως είναι οι συμβάσεις.
- 63 Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εξακριβώσει αν η προσφυγή σε τέτοιες πράξεις δεν θίγει το πεδίο εφαρμογής και την πρακτική αποτελεσματικότητα του κοινοτικού δικαίου, ενώ βέβαια πρέπει να εξασφαλίζεται ιδίως ότι η προσφυγή σε τέτοιες πράξεις καθιστά δυνατή την αναζήτηση των συγχρηματοδοτούμενων ενισχύσεων, εφόσον έχουν καταβληθεί αχρεωστήτως, υπό τις ίδιες προϋποθέσεις που ισχύουν για τις αμγώς εθνικές ενισχύσεις του ίδιου τύπου.
- 64 Κατά συνέπεια, στο πέμπτο και στο έκτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να εφαρμόζουν τα εθνικά προγράμματα ενισχύσεων, υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 2078/92, είτε με μέτρα που εμπίπτουν στο ιδιωτικό δίκαιο είτε με μορφές δράσης που προσιδιάζουν στην άσκηση δημόσιας εξουσίας, εφόσον τα σχετικά εθνικά μέτρα δεν θίγουν το πεδίο εφαρμογής και την πρακτική αποτελεσματικότητα του κοινοτικού δικαίου.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 65 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Αυστριακή Κυβέρνηση, το Συμβούλιο και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπιπτόντος που ανέκλυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με διάταξη της 26ης Ιανουαρίου 2000 το Oberster Gerichtshof, αποφαίνεται:

- 1) Από την εξέταση του πρώτου ερωτήματος δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να θίξει το κύρος του κανονισμού (ΕΟΚ) 2078/92 του Συμβουλίου, της 30ής Ιουνίου 1992, σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου, όπως τροποποιήθηκε με την Πράξη περί των όρων προσχωρήσεως της Δημοκρατίας της Αυστρίας, της Δημοκρατίας της Φινλανδίας και του Βασιλείου της Σουηδίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και περί των προσαρμογών των ιδρυτικών συνθηκών της Ένωσης.
- 2) Το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 2078/92, όπως τροποποιήθηκε με την ανωτέρω Πράξη Προσχωρήσεως, έχει την έννοια ότι η απόφαση της Επιτροπής με την οποία εγκρίνεται εθνικό πρόγραμμα ενισχύσεων καλύπτει επίσης το περιεχόμενό του, χωρίς όμως να προσδίδει στο πρόγραμμα αυτό τη φύση πράξεως του κοινοτικού δικαίου.
- 3) Ο μόνος αποδέκτης της αποφάσεως με την οποία η Επιτροπή εγκρίνει εθνικό πρόγραμμα ενισχύσεων, σύμφωνα με το άρθρο 7 του κανονισμού 2078/92, όπως τροποποιήθηκε με την ανωτέρω αναφερθείσα Πράξη Προσχωρήσεως,

είναι το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος. Στα εθνικά δικαστήρια εναπόκειται να εξακριβώνουν, βάσει του εθνικού δικαίου, αν η δημοσιοποίηση του προγράμματος αυτού είχε ως αποτέλεσμα να μπορεί το εν λόγω πρόγραμμα να αντισταχθεί έναντι των γεωργικών και αγροτικών φορέων, ελέγχοντας ιδίως αν έχει τηρηθεί η υποχρέωση σωστής ενημερώσεως, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 3, στοιχείο στ', του εν λόγω κανονισμού.

- 4) Το κοινοτικό δίκαιο δεν απαγορεύει την εφαρμογή των αρχών της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου προκειμένου να μην αναζητηθούν οι συγχρηματοδοτηθείσες από την Κοινότητα ενισχύσεις που καταβλήθηκαν αχρεωστήτως, υπό την προϋπόθεση ότι το συμφέρον της Κοινότητας λαμβάνεται επίσης υπόψη. Προϋπόθεση για την εφαρμογή της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης είναι να έχει αποδειχθεί η καλή πίστη του λαβόντος την επίμαχη ενίσχυση.
- 5) Τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να εφαρμόζουν τα εθνικά προγράμματα ενισχύσεων, υπό την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 2078/92, όπως τροποποιήθηκε με την ανωτέρω αναφερθείσα Πράξη Προσχωρήσεως, είτε με μέτρα που εμπίπτουν στο ιδιωτικό δίκαιο είτε με μορφές δράσης που προσιδιάζουν στην άσκηση δημόσιας εξουσίας, εφόσον τα σχετικά εθνικά μέτρα δεν θίγουν το πεδίο εφαρμογής και την πρακτική αποτελεσματικότητα του κοινοτικού δικαίου.

Jann

Edward

La Pergola

Wathelet

Timmermans

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 19 Σεπτεμβρίου 2002.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

R. Grass

P. Jann